Luonnonvarakeskus

28.5.2021

Asia: VNS 7/2020 vp Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta

Eduskunta
Suuri valiokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjät: tutkimuspäällikkö Matleena Kniivilä ja tutkimusprofessori Jyrki Niemi

Luonnonvarakeskuksen asiantuntijalausunto: Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta

1 Tausta

Eduskunnan suuri valiokunta on pyytänyt Luonnonvarakeskuksen lausuntoa Valtioneuvoston EU-politiikan selonteosta. Selonteko viitoittaa Suomen lähivuosien EU-politiikkaa. Lähtökohtina ovat hallitusohjelman EU-poliittiset painopisteet. Luonnonvarakeskus keskittyy lausunnossaan oman toimialansa asioihin.

2 Lausunto

EU:n tämänhetkinen metsiin kohdistuva politiikkaohjaus on voimakasta ja ohjaa metsien käyttöä osin eri suuntiin. Metsien tulevan käyttöön vaikuttavat muun muassa EU:n biodiversiteettistrategia, EU:n metsästrategia, EU:n biotalousstrategia, ilmastopolitiikka sekä kestävän rahoituksen taksonomia.

Vaikka selonteossa on tuotu hyvin esiin keskeisiä luonnonvarojen käyttöön vaikuttavia asioita, metsäsektoriin vaikuttavista megatrendeistä vähälle huomiolle jäävät globaali väestönkasvu ja demografiset muutokset, jotka johtavat kasvavaan kilpailuun maasta ja kuiduista. Osittain tämä kohdistuu myös Suomeen ja yhdessä monimuotoisuuden turvaamisen ja hiilensidonnan tarpeen lisääntymisen kanssa tarve eri käyttömuotojen yhteensovittamiseen kokonaiskestävästi kasvaa.

Vaikka Suomen metsien puuston kasvu on jatkanut nousuaan, on nähtävillä, että lisääntyvät vaateet ovat johtamassa tilanteeseen, jossa joudutaan pohtimaan eri käyttömuotojen painotuksia ja käyttömuotojen välisiä vaihtosuhteita. Kaikkia hyötyjä ei voida tuottaa samoilla hehtaareilla. Samoin on arvioitava myös metsien käytön strategioita - etenemmekö kohti metsien erilliskäyttöä (esimerkiksi lisää tiukkaa metsiensuojelua tai tehostettua metsätaloutta) vai pyrimmekö kohti aiempaa taitavampaa käyttömuotojen yhteensovittamista (esim. metsien käsittelyn aiempaa suurempi monipuolistaminen ja talousmetsien monimuotoisuuden lisääminen). Keskeistä on tietopohjainen päätöksenteko, jossa tutkimuksella on keskeinen rooli.

Suomessa merkittävä ominaispiirre on metsänomistajarakenne - puun tarjonta nojautuu huomattavalta osin perhemetsänomistajiin. Politiikkatoimien valmistelussa on huomioitava myös heidän tarpeensa, tavoitteensa ja oikeudenmukainen kohtelu. Metsänomistajien tavoitteet ovat moninaiset, mikä on Suomelle mahdollisuus metsien kestävän ja monipuolisen hyödyntämisen kannalta. Ohjauskeinoja olisi luotava tukemaan kaikkia yhteiskunnan kannalta oleellisia tavoitteita (mm. hiilensidonta).

Vahvaa panostusta tarvitaan myös puuta käyttävän teollisuuden tuotantojärjestelmien ja -prosessien uudistamiseen ja investointeihin. Metsätalous on siirtymässä kohti biokiertotaloutta ja uudet investoinnit hyödyntävät jo nyt parasta saatavilla olevaa teknologiaa (best available technology, BAT). Nämä osaltaan vauhdittavat myös oikeudenmukaista siirtymää.

Kestävän ruokajärjestelmän kehittämisen osalta selonteko nostaa esiin tärkeitä asioita kuten turvallisten ja terveellisten elintarvikkeiden saatavuus, luonnon monimuotoisuus ja ruuantuotannon ilmastokestävyys sekä eläinten hyvinvointi. EU:n yhteisellä maatalouspolitiikalla on merkittävä rooli kestävämmän ruoantuotannon edistämisessä. Yhteiseen maatalouspolitiikkaan vuodesta 2023 alkaen esitettävät muutokset eivät kuitenkaan sisällä kovin vahvoja työkaluja esimerkiksi maatalouden ilmastopäästöjen kääntämiseksi merkittävään laskuun unionissa. Maatalouden kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen edellyttää erityisesti maankäytön muutoksia ja uusien viljelytekniikoiden käyttöönottoa. Suomessa maankäyttösektorin päästövähennyksissä isot mahdollisuudet ovat erityisesti turvepelloilla, jotka ovat selvästi suurin yksittäinen hiilidioksidin päästölähde maataloudessa.

Pitkällä aikavälillä ruoantuotantoon kohdistuvassa politiikassa korostuvat taloudellisen kestävyyden rinnalla yhä vahvemmin ekologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyyden näkökulmat. Komission toukokuussa 2020 julkaisema 'Pellolta pöytään' -strategia korostaa myös nykyistä laajempaa ja kokonaisvaltaisempaa koko ketjun kattavaa ruokapolitiikkaa. Suomen on tärkeä osallistua aktiivisesti yhteisen eurooppalaisen ruokapolitiikan muotoiluun, panostaa alan tutkimukseen ja tunnistaa sellaisia politiikkakeinoja, jotka kannustaisivat ruoka-alan toimijoita kestävään tuotantoon, mutta jotka eivät johtaisi markkinahäiriöihin ja lisäisi kohtuuttomasti alan kohtaamaa hallinnollista taakkaa.

Selonteossa mainitaan, että kalatalouden harjoittamista Itämerellä niin ekologisesti kuin kestävästi tulisi edistää EU:ssa. Tätä tavoitetta edistetään EU:n yhteisellä kalastuspolitiikalla. Se varmistaa, että EU:n kalastusala ja vesiviljelysektori toimivat kestävien periaatteiden mukaisesti niin, etteivät kalakantojen koko ja tuottavuus vaarannu pitkällä aikavälillä. Yhteisen kalastuspolitiikan toteuttamista rahoitetaan Euroopan meri- ja kalastusrahastosta (EMKR), jonka uusi ohjelmakausi (2021-2027) on käynnistynyt. Sekin tähtää kestävään kalatalouteen. Alkaneella uudella ohjelmakaudella rahasto keskittyy komission ehdotuksen mukaan erityisesti pienimuotoisen kalastuksen tukemiseen. EU:n yhteinen kalastuspolitiikka ja Euroopan meri- ja kalatalousrahasto mahdollistavat merkittäviä kansallisia toimia, kuten valmistelussa olevan Kotimaisen kalan edistämisohjelman, joka pyrkii kunnianhimoisesti kasvattamaan kotimaisen kalan tuotantoa ja kulutusta. On myös huomattava, että Suomessa varsin merkittävä sisävesikalatalous jää usein mainitsematta EU-tasolla. Myös EU:n Biodiversiteettistrategia linkittyy kalatalouteen.

Oikeudenmukainen siirtymä edellyttää politiikkajohdonmukaisia toimia. Tämän edellytyksenä puolestaan on huomattavan tiivis poikkihallinnollinen ja pitkäjänteinen yhteistyö sidosryhmien kanssa. Tieteidenvälisellä tutkimuksella ja kattavalla ennakoinnilla esimerkiksi luonnonvarojen, hyvinvoinnin ja talouden aloilla varmistettaisiin oikeudenmukaista siirtymää vauhdittavat politiikkajohdonmukaiset toimet. Lisäksi tarvitaan kannustimia ja mekanismeja kuten rahoitusinstrumentteja muutoksen edistämiseksi esimerkiksi alueellisesti. Kestävyyden ongelmat ja niiden ratkaisut ovat luonteeltaan hyvin moniulotteisia ja monesti tietyn alueen luonteeseen (luonto, väestö, elinkeinorakenne) liittyviä.

3 Yhteenveto

Yhteenvetona Luonnonvarakeskus toteaa:

- Erityisesti metsiin kohdistuva EU-politiikka on koordinoimatonta ja aiempaa vaativampaa, mikä lisää tarvetta ennakoinnille ja eri tavoitteiden yhteensovittamiselle. On entistäkin tärkeämpää, että Suomi tuo EU:ssa vahvasti esille Suomen metsien kestävän käytön näkökulmaa. Kansallisella tasolla olisi mietittävä kuinka erilaisia tavoitteita pystytään yhteensovittamaan mahdollisimman hyvin. Metsänomistajien moninaiset tavoitteet olisi huomioitava ja hyödynnettävä ohjauskeinojen suunnittelussa.

- Suomen on tärkeää osallistua aktiivisesti yhteisen eurooppalaisen maatalous-, ruoka- ja kalatalouspolitiikan muotoiluun, panostaa alan tutkimukseen ja tunnistaa politiikkakeinoja, jotka kannustaisivat ruoka-alan toimijoita kestävään ja alueellisesti vahvaan tuotantoon, mutta jotka eivät johtaisi markkinahäiriöihin ja lisäisi kohtuuttomasti alan kohtaamaa hallinnollista taakkaa.

- Tutkimuksella on keskeinen rooli ennakoinnissa, vaihtoehtojen tuottamisessa ja politiikkakeinojen vaikutusten arvioinnissa niin metsien käytön, ruokajärjestelmän murroksen kuin kiertotaloudenkin kohdalla. Se, miten eri kestävyysulottuvuuksia käytännön politiikassa painotetaan, riippuu yhteiskunnallisista arvovalinnoista, eikä sitä voi tieteellisin perustein päätellä. Tutkimus tuottaa kuitenkin tietoa kestävyysulottuvuuksien keskinäisistä vaihtosuhteista sekä toimintamalleja tarvittavien säätely- ja kompensaatiojärjestelyjen luomiseksi.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat: kehittämispäällikkö Jyrki Aakkula, tutkimuspäällikkö Matleena Kniivilä, ohjelmajohtaja Meri Kallasvuo, ohjelmajohtaja Johanna Kohl, ohjelmajohtaja Mikko Kurttila, tutkimuspäällikkö Päivi Merilä, tutkimusprofessori Jyrki Niemi